ÅRET 1865

København dengang

Den ubebyggede landzone foran byens volde var nedlagt. De første dele af byens gamle voldanlæg blev væltet. Brokvartererne skød op, man byggede i højden på Nørrebro og Vesterbro. København havde fået gas til belysning. Kloakering og rindende vand var kommet til. Nye, fint udsmykkede pissoirer sørgede for gode sanitære forhold i det offentlige rum. De første sporvogne kørte fra Skt. Annæ Plads til Frederiksberg Runddel. I 1865 forbandt de bymidten med brokvarterene. Kystbanen stod færdig og der var jernbane til Korsør. Billedhugger H.W. Bissen (1798 – 1868) og arkitekt J.D. Herholdt (1818 – 1902) udsmykkede byens rum.

Skibe afsejlede et par gange om ugen med varer til fjerne lande og vendte hjem, lastet med sydfrugter, sukker, grøn sæbe, the, vaskesvampe, hamp og hør. Mekaniske opfindelser gjorde hverdagen lettere: Franske krinoliner med fjedre, elektriske apparater til kroppens sundhed og luftklosetter til soveværelset – gode i etageejendomme og lugtfrie i stuerne. I byens nye restauranter flød den fyldige borgerkost og champagne, østers og hummer gik i kasser til private. Et væld af aviser holdt borgerne orienteret om ind- og udland. Den nye konge, Christian d. Niende (1818 – 1906) ansås for en opkomling. Rigsdagen sloges. En konflikt med Tyskland optog hær og diplomati.

Dostojevskijs "Forbrydelse og straf"

I sommeren 1865 henvendte Dostojevskij sig til to forlæggere, Andrej Krajevskij og Valentin Korsch, med anmodning om forskudsbetaling for en helt ny bekendelsesroman. En oversigt over værkets handling skitserede scener fra en familie Marmeladovs liv. Dostojevskij fik afslag. Tynget af gæld indgik Dostojevskij en aftale med forlæggeren Fjodor Stellovskij, som til gengæld erhvervede alle rettigheder til at udgive Dostojevskijs samlede værker og et løfte om en ny roman, "Spilleren", der skulle udkomme i slutningen af 1866. Aftalen med Stellovskij gjorde det muligt for Dostojevskij at betale gæld og rejse til udlandet. Her forværredes Dostojevskijs økonomiske problemer af spillegæld. I september 1865 foreslog Dostojevskij forlæggeren Mikhail Katkov, at udgive det nye værk som føljeton i magasinet "Russkij Vestnik", med et ændret tema, en "psykologisk redegørelse for en forbrydelse", der skulle udspille sig i nutiden, med en ung mand der planlægger at myrde en gammel pantelånerske og stjæle fra hende. I Skt. Petersborg, efter hjemkomsten fra København, brændte Dostojevskij sit udkast – han kunne ikke lide det – og en måned senere gav han Katkov de første syv ark i romanen, der udkom i januar 1866. Udgivelsen af "Forbrydelse og straf" forårsagede en stormfuld kontrovers i det litterære samfund i Rusland og senere i hele verden. I breve til Alexander Wrangel og præsten Ivan Janyshev skrev Dostojevskij at romanen "Forbrydelse og straf" havde gavnet hans omdømme som forfatter.

F.M. Dostojevskij
1861

"... Tak, min kære Ogarev, for at du kaldte dig selv for min Ven. Det er det eneste, vi har tilbage, og det bedste vi har. Jeg har mødt utrolig opmærksomhed i Dresden til Bøger, og da jeg skrev til dig, var det kun for at sige, at jeg ikke ønskede at have dig i Moskva som Censor, og at jeg ikke ønskede, at du skulle censurere min Roman. Jeg vil meget, meget gerne have dig ..."

Dostojevskij til Wrangel, 1865

"Forbrydelse og straf" og verdenskulturen

"... Min roman er ved at være færdig. Den har taget mig et helt år, og jeg har arbejdet med den i en tilstand af vanvid, fordi jeg har haft brug for penge. Romanen er måske det bedste, jeg har skrevet, men jeg ved ikke, om den vil blive accepteret. Jeg håber, den vil blive det, for jeg har ikke andre muligheder for at tjene penge ..."

Dostojevskij til Wrangel, 1866

I "Forbrydelse og straf" søger hovedpersonen Rodion Raskolnikov at gøre oprør mod verden for at underordne den sin vilje, midlet er mord, målet et bedre liv. Romanens spørgsmål er valget, synden og bekendelsen. Dostojevskij kan være blevet inspireret af andre af tidens værker og forfattere som Charles Nodier, Mary Shelley, Edward Bulwer-Lytton, Elizabeth Gaskell, Victor Hugo og Edgar Allan Poe. Feks. udkom i magasinet "Vremja" i 1861 flere noveller af Poe, herunder "Tell-tale Heart" og Hugos roman "Notre Dame de Paris" udkom i 1862 med forord af Dostojevskij. Værker der behandler samfundets paria, mordet og skylden. I 1880'erne blev "Forbrydelse og straf" oversat til flere europæiske sprog, herunder dansk. Romanen er blevet iscenesat på teatret flere gange, de første monoforestillinger dukkede op i 1880'erne, den første teaterproduktion i Rusland blev iscenesat i 1899. Udgivelsen af "Forbrydelse og straf" bidrog til fremkomsten af talrige litterære værker, som i forskellige variationer gengav handling og tema fra Dostojevskijs værk. Da den første teaterversion i udlandet blev præsenteret på Odéon teatret i Paris i 1888, bemærkede man en stigning i interessen for romanen, ledsaget af en strøm af direkte efterligninger og litterære lån. "Forbrydelse og straf" er blevet erklæret sammenlignelig med en professionel kriminologs artikel om menneskets natur. I dag er "Forbrydelse og straf" et af de mest iscenesatte værker der udfoldes og fortolkes i både skuespil, film, ballet og opera.

РУССКІЙ ВѢСТНИКЪ

1866
ЯНВАРЬ.

Forside fra tidsskriftet "Russkij Vestnik" 1866 nr. 1

Et skelsættende

... En skræddersvends kone var af en tjenestepige bleven indklaget for Retten, fordi hun under en ordveksling om at tage vand fra et Brønderi havde udskældt Klagerinden for "En beskidt Svinemær", en "Trækketøs" og "En Mogmær". Da det under sagen blev godtgjort, at Klagerinden havde begyndt den ommeldte ordstrid ved at tiltale den indklagede med "Du", samt senere udskældt hende for "En beskidt So", blev den indklagede ved kriminal-og politirettens dom frifunden for Klagerindens tiltale ...

Dagstelegraphen, lørdag d. 14. oktober – anden dag Dostojevskij var i København

Fiskerkoner ved Gammel Strand, 1865
Det Kgl. Bibliotek

DANSK VÆRKET STÅR MOD HANDELSMAN 1865 – FOTOGRAF CHR. NIELSEN'S ATELIER